

Kunnskapsdepartementet
Universitets- og høyskoleavdelingen
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Ref:
200905396-/BAB

Vår ref:
09/3781

Saksbeh.:
Anne Løken 2245 3002

Dato:
19. januar 2010

UTKAST TIL FORSKRIFT OM RAMMEPLAN FOR GRUNNSKOLELÆRER- UTDANNING – HØRINGSUTTALELSE FRA HØGSKOLEN I OSLO

Vi viser til departementets brev av 6. november 2009 om ovennevnte.

Ved Høgskolen i Oslo har saken vært behandlet i studieutvalget, som er delegert myndighet til å avgi høringsuttalelser til nasjonale rammeplaner på vegne av høgskolens styre. Høringsuttalelsen bygger på innspill fra våre to lærerutdanningsavdelinger, Avdeling for lærerutdanning og internasjonale studier og Avdeling for estetiske fag.

Høgskolen i Oslo (HiO) vil uttale følgende til det utsendte utkastet til forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning:

Generelt

Det er en styrke for framtidens grunnskolelærere og -elever at rammeplanforskriften slår fast målsetninger for den nye lærerutdanningen om faglig og pedagogisk kompetanse gjennom økt profesjonsretting, sterkere fagdidaktisk orientering og forskningsbasert og praksisorientert undervisning. Dette forutsetter en sterkere fagdidaktisk orientering gjennom forskningsbasert og praksisorientert profesjonsretting av de ulike fagområdene.

Strukturen i de nye grunnskolelærerutdanningene legger til rette for styrket yrkeskompetanse gjennom sterkere fagorientering, men det er et spørsmål om den foreslåtte forskriften tar vare på alle mulighetene dette kan gi rom for, hvilket især gjelder praktisk-estetiske fag og fagområder. F.eks. representerer fagområdet drama et potensial som bl.a. berører lærerens formidlingskompetanse, beherskelse av varierte arbeidsformer, kreativitet samt kultur- og danningperspektivet. Fagområdet drama fokuserer på kropp og stemme og arbeider ut fra mellommenneskelige kunnskaper og ferdigheter, det supplerer de andre fagene og ivaretar en mer helhetlig erfaringsprosess.

I alt vesentlig gir Høgskolen i Oslo likevel sin støtte til utkast til forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning slik det foreligger fra departementet. På en del punkter ser vi imidlertid behov for presiseringer eller tilføyelser, i tillegg til at vi foreslår enkelte omformuleringer.

Til forskriftens § 1 Virkeområde og formål

Setningen "Grunnskolelærerutdanningene skal gi kandidatene solide faglige og didaktiske kunnskaper, kvalifisere for forskningsbasert yrkesutøvelse og for kontinuerlig profesjonell utvikling" i 3. avsnitt bør skrives om til "studentaktiv" form, slik at vi unngår formuleringen om at utdanningene "skal gi". Vi foreslår i stedet f.eks. følgende ordlyd: "Gjennom grunnskolelærerutdanningene skal kandidatene tilegne seg solide faglige og didaktiske kunnskaper som kvalifiserer til forskningsbasert yrkesutøvelse og kontinuerlig profesjonell utvikling."

Vi mener en slik målformulering er mer i tråd med kvalifikasjonsrammeverktenkningen om at oppmerksomheten skal dreies *fra* innsatsfaktorer i studier/utdanning *til* læringsutbytte og sluttkompetanse.

Til forskriftens § 2 Læringsutbytte

Generelt

I beskrivelsene av felles læringsutbytte for de to grunnskolelærerutdanningene har rammeplanutvalget valgt å følge det nasjonale kvalifikasjonsrammeverkets inndeling i kategoriene kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Utvalget har selv uttalt at de tre kategoriene har vært utfordrende å bruke, bl.a. fordi det nasjonale rammeverket ikke er utformet spesielt med tanke på profesjonsutdanninger. Også den departementsoppnevnte arbeidsgruppen som utarbeidet forslaget til nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk i 2007, problematiserte inndelingen av rammeverket og påpekte at det ikke kan trekkes et absolutt skille mellom kategoriene kunnskap(er) og ferdigheter. Rammeplanutvalget fant at også skillet mellom ferdigheter og generell kompetanse var utfordrende (høringsnotatet, s. 6).

For især praktisk-estetiske fag kan kategoriinndelingen av læringsutbytte i tråd med det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket også være en hindring for utviklingen av en helhetlig fagdidaktikk. F.eks. kan det bli en kunstig deling mellom det som kan leses som teori og praksis – områder som i eksempelvis faget kunst og håndverk er integrert i én arbeids-, refleksjons- og vurderingsprosess.

Arbeidet med implementering av kvalifikasjonsrammeverk er fremdeles i en tidlig fase ved norske høyere utdanningsinstitusjoner, og tilpasning av nasjonale rammeplaner og institusjonenes fag-/studieplaner til rammeverket er dermed heller ikke brakt i mål. Selv om det er utfordringer forbundet med å følge det nasjonale kvalifikasjonsrammeverkets inndeling av læringsutbyttebeskrivelser i ny rammeplan, slik rammeplanutvalget for grunnskolelærerutdanningen påpeker, synes dette å være den mest gangbare veien å gå på nåværende tidspunkt. Når kvalifikasjonsrammeverket er blitt implementert, og vi har høstet erfaringer med tilpassede ramme-/fag-/studieplaner, er det imidlertid naturlig med en gjennomgang med tanke på nødvendige justeringer i oppsett, kategoriinndelinger og begrepsbruk.

For øvrig finner høgskolen det riktig og er glad for at det foreslås læringsutbyttebeskrivelser for de to utdanningene som er knyttet til de fem grunnleggende ferdighetene i Kunnskapsløftet. Det ligger spesielle utfordringer i det å ivareta kompetanse for de grunnleggende ferdighetene i utdanningens 5.–10. trinn, der både matematikk og norsk er valgfrie fag. Dette kan eksemplifiseres med følgende spørsmål: Hvordan skal den grunnleggende språklige kompetansen, som er en forutsetning for grunnleggende ferdigheter med vekt på verbalspråklig kompetanse, ivaretas i denne utdanningen?

Den grunnleggende ferdigheten "å bruke digitale verktøy" er utsatt i begge utdanningene, da den ikke er direkte knyttet til et fag, slik de øvrige fire ferdighetene er. Denne grunnleggende ferdigheten kan sikres bedre ved at det i den nye forskriften defineres hva digital kompetanse innebærer for en lærer. En generell definisjon av digital kompetanse er "å bruke digitale verktøy og ha en tilstrekkelig forståelse av teknologien til å kunne fungere i og påvirke samfunnet".

For å ivareta kompetanse i grunnleggende ferdigheter i begge utdanningene kan forskriften i overensstemmelse med St.meld. nr. 11 (2008–2009) *Læreren – Rollen og utdanningen* ansvarliggjøre faget pedagogikk og elevkunnskap (meldingen, kap. 2.2.3, s. 20):

Faget må også ha et overordnet ansvar for at studentene, uavhengig av hvilke trinn og fag de velger, får den nødvendige kompetansen til å undervise elever i de grunnleggende ferdighetene definert i Kunnskapsløftet. Dette forutsetter tett samarbeid med fag- og praksislærere.

Felles læringsutbytte for kandidater i begge utdanningsløp

Formuleringen "Læringsutbytte må ses i sammenheng med fagenes innhold og arbeidsmåter i de to grunnskolelærerutdanningene" kan oppfattes som uklar når den ses i sammenheng med del 2 *Retningslinjer for fag*, der fagenes innhold og arbeidsmåter er uttrykt. For å unngå for store forskjeller institusjonene imellom, bør status for *Retningslinjer for fag* avklares i forhold til rammeplanens forskriftsstatus.

Ferdigheter

Vi foreslår at entreprenørskap tas ut av siste strekpunkt under *Ferdigheter* og viser her til det som ble anført av et mindretall i rammeplanutvalget (høringsnotatet, s. 7). For øvrig bør også det lokale *kulturliv*, i tillegg til det lokale arbeids- og samfunnsliv, involveres i opplæringen, da dette vil bidra til å styrke de praktisk-estetiske fagene og det foreslåtte ferdighetspunktet om estetisk utfoldelse, opplevelse og erkjennelse. Vi foreslår således at det siste strekpunktet under *Ferdigheter* (felles for kandidater i begge utdanningsløp) får denne formuleringen:

- kan legge til rette for at lokalt arbeids-, samfunns- og kulturliv involveres i opplæringen

Videre foreslår vi et nytt strekpunkt som følger:

- kan tilrettelegge for utvikling av kompetanse om bærekraftig utvikling og globale miljøutfordringer

Begrunnelsen for dette forslaget er følgende:

- Miljøfag må inn på forpliktende nivå for alle grunnskolelærerstudenter begrunnet i FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling:
<http://www.unesco.no/utdanning/baerekraftig-utvikling>
- Utdanningsdirektoratets egen handlingsplan med spesielle utfordringer overfor utdanning av nye lærere, *Utdanning for bærekraftig utvikling*, spesielt handlingsplanens pkt. 1.2.4, pkt. 3.2 og pkt. 3.4:
http://udir.no/upload/Satsningsomraader/baerekraftig_utvikl_rapp.pdf,
- Opplæringsloven § 1-1: "Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. (...)"
<http://www.lovdatabase.no/all/hl-19980717-061.html>.

Generell kompetanse

Vi foreslår et nytt strekpunkt om miljøspørsmål og bærekraftig utvikling:

- kan bidra til å styrke forståelsen for miljøspørsmål og forberede til deltakelse for en bærekraftig samfunnsutvikling

Begrunnelsen for forslaget er den samme som for vårt foreslåtte nye strekpunkt under Ferdigheter (ovf.).

Vi foreslår også et nytt strekpunkt om språklig kompetanse:

- mestrer norsk språk muntlig og norsk skriftlig – både bokmål og nynorsk – på et nivå som sikrer gode språklige forbilder for elever med ulike forutsetninger, og på et nivå som også sikrer kvalifisert språkbruk i profesjons- og samfunnssammenheng

Begrunnelsen for dette forslaget er som følger: En lærer skal ha kunnskap om norsk språk og kunne bruke språket på et kvalifisert nivå i opplæring og undervisning. Høgskolen oppfatter det slik at rammeplanens plassering av norsk språk som et læringsmål bare under ferdigheter knyttet til arbeidet i skolen, uttrykker en reduksjon av det komplekse og viktige samspillet mellom språklig kompetanse og lærerkompetanse. I så måte vil vi i Norge være i utakt med flere andre europeiske lærerutdanninger det er naturlig å sammenlikne seg med.

Til forskriftens § 3 Struktur for differensiert grunnskolelærerutdanning

(1) Krav til spesialisering og faglig sammensetning

Forskriftens bestemmelser om utvidelse til masterstudium inneholder etter vår vurdering flere uklare punkter. Samtidig kan det hevdes at en overgang til masterprogram krever så vidt fleksible tilpasninger at masterutdanning kanskje ikke bør bindes i en forskrift som denne.

Hvis det (likevel) er ønskelig at masterutdanning skal omfattes av forskriften, trengs det noen presiseringer. F.eks. er det uklart om, og eventuelt hvordan, praksisopplæring skal inngå i første år av et masterprogram. Når de tre første årene av en grunnskolelærerutdanning er gjennomført, har studenten fremdeles ikke oppfylt minstekravet på 100 dager med praksisopplæring. Hvordan skal studenten få muligheter til å fullføre dette? Forskriften sier at praksisopplæringen skal "inngå som en integrert del av alle fagene i utdanningen". Skal masterstudentene ta den manglende praksisopplæringen i et av fagene de valgte i de tre første årene (og som de dermed allerede har hatt praksisopplæring i) ved siden av at de følger det faglige opplegget for første året i masterprogrammet? Dette må avklares.

I avsnittet *Obligatoriske fag, fagenes og praksisopplæringens omfang* bør det vurderes å definere begrepet praksisopplæring. Det poengteres her at all praksisopplæring skal være i grunnskolen. I utkast til læringsutbytte særskilt for kandidater 1.–7. trinn er det foreslått et punkt om at kandidaten "har kunnskap om det helhetlige opplæringsløpet, med vekt på overgangen fra barnehage til skole og barnetrinn til ungdomstrinn" (høringsnotatet, s. 3). Vi viser her til at det i førskolelærerutdanningen er obligatorisk med to uker praksis i skolen, nettopp for at førskolelærere skal kunne tilrettelegge for et godt samarbeid med småskoletrinnet og en god overgang fra barnehage til skole for barna. Grunnskolelærere bør også ha god kunnskap om barnehage og om overgangsproblematikk. Det er derfor ønskelig at det gis føringer om praksis i barnehage for grunnskolelærerutdanningens 1.–7. trinn.

Formuleringen "all praksis skal være i grunnskolen" legger hindringer for alternativ praksisopplæring, f. eks i frivillige organisasjoner eller utdanningsinstitusjoner i utlandet. Høgskolen i Oslo mener det bør åpnes for alternativ praksis.

I den nåværende allmennlærerutdanningen er det åpnet for alternativ praksis i to uker. Ved HiOs Avdeling for lærerutdanning og internasjonale studier brukes denne til gjennomføring av skoleovertakelse eller til praksis i bedrift. Begge disse praksisformene er ut fra sin organisering i mindre grad veiledet og vurdert enn tradisjonell praksisopplæring. Studentene er svært fornøyde med å få prøve ut det å ha totalansvaret for en skoles drift og undervisning i to uker, eller å få prøve ut en annen praksisarena enn skolen. Den foreslåtte bestemmelsen om at praksisopplæringen skal være i grunnskolen, kan forstås som en innstramming som vil fjerne muligheten for denne type praksis i den nye grunnskolelærerutdanningen. Dette er uheldig. Riktig nok vil den enkelte lærerutdanningsinstitusjon kunne legge en slik alternativ praksis i tillegg til de 100 dagene. Dette innebærer imidlertid en økonomisk belastning. Høgskolen i Oslo ser bruk av alternativ praksis som så verdifull at dette bør være en del av normalløpet i den nye grunnskolelærerutdanningen.

I annet avsnitt under overskriften *Obligatoriske fag, fagenes og praksisopplæringens omfang* heter det videre: "Alle undervisningsfag skal omfatte fagdidaktikk og være profesjonsrettede lærerutdanningsfag. Alle undervisningsfag og skolerelevante fag og emner skal være forskningsbaserte og forankret i et forskningsaktivt fagmiljø". Kravet i den første setningen bør vel også gjelde for de skolerelevante fagene? I så fall bør dette uttrykkes på følgende måte: "Alle undervisningsfag og skolerelevante fag skal omfatte fagdidaktikk og være profesjonsrettede lærerutdanningsfag." Hvis kravet om fagdidaktikk og profesjonsretting derimot *ikke* skal gjelde for de skolerelevante fagene, bør dette kanskje gjenspeiles tydeligere i forskriftens § 5, jf. våre merknader til denne paragrafen (ndf.).

Om internasjonalisering heter det i siste avsnitt under (1) Krav til spesialisering og faglig sammensetning:

Lærerutdanningsinstitusjonene skal legge til rette for et internasjonalt semester innenfor 4-årig grunnskolelærerutdanning.

I merknadene i høringsnotatet sies det om dette (s. 12): "Den enkelte institusjon har frihet til å innpasse internasjonalt semester der det er mest hensiktsmessig ut fra lokale programplaner for grunnskolelærerutdanningene."

HiO hadde ventet klarere signaler eller føringer gjennom forskriften for hvordan intensjonene om økt internasjonalisering er tenkt realisert. I St.meld. nr. 11 (2008–2009) erkjennes det at internasjonal studentmobilitet ofte er vanskelig å gjennomføre i utdanninger med så stram struktur som lærerutdanningene (kap. 2.2.7, s. 26-27). Vi tror dette er en riktig formulert problemstilling og hadde forventet at rammeplanutvalget ville ta tak i dette når det i stortingsmeldingen sies følgende (ibid.):

I arbeidet med rammeplan og nasjonal struktur for den nye lærerutdanningen vil innpassing av et internasjonalt semester inngå i mandatet for dette arbeidet.

og videre:

Departementet vil

• innpasse et internasjonalt semester i organiseringen av ny lærerutdanning.

Vi kan ikke se at dette er blitt fulgt opp i utkastet til forskrift om rammeplan for utdanningen.

Mulighetene for å bytte utdanningsinstitusjon er en viktig del av strukturen på utdanningene. Overflytting mellom 2. og 3. år vil ikke by på problemer, siden det er fastsatt hvor mye praksisopplæring studenten skal ha på begge sider av dette skillet. Men overflytting mellom 3. og 4. år kan bli vanskeliggjort dersom det ikke fastsettes en nasjonal standard for hvor mye praksis som skal ligge i hvert av de to årene. Mottakende institusjoner er i dag ikke villige til å betale for manglende praksisopplæring for en student som får overflytting fra en annen institusjon. Det er ikke å forvente at dette skal endre seg. Avleverende institusjon er heller ikke villig til å betale, i og med at den ikke får studiepoenginntjeningen. Praksisopplæring er svært kostbart.

Til forskriftens § 4 Nasjonale retningslinjer, programplan og indikatorer

Det foreslås her at den enkelte institusjons lokale plan, såkalt programplan, for grunnskolelærerutdanningen(e) skal vedtas i institusjonens styre.

Ved Høgskolen i Oslo har styret delegert til de enkelte avdelingsstyrer å fastsette ("vedta") fagplaner for studier som følger nasjonale rammeplaner. Vi forutsetter at den foreslåtte bestemmelsen ikke er tenkt å skulle begrense adgangen til slik delegering, jf. også § 3-3 tredje ledd i lov om universiteter og høyskoler om at "styret fastsetter studieplan for det faglige innholdet i studiene, (...)". Etter uh-loven er det altså ikke styret selv som skal fastsette studieplaner.

Til forskriftens § 5 Fritaksbestemmelser

Det er dårlig samsvar mellom de kravene til fritak som foreslås under § 5 og den sterke vekten forskriften ellers legger på lærerutdanningsprofil og progresjon. I utkastet heter det at utdanning som kan gi grunnlag for fritak, "bør omfatte" fagdidaktikk og praksisopplæring. Denne formuleringen er for vag og bør derfor skjerpes.

Det bør videre vurderes om det i denne paragrafen skal presiseres at "fag som har relevans for arbeid som lærer i grunnskolen", kun gjelder ett fag på inntil 30 studiepoeng som kan inngå i 4. studieår.

Hvis fagdidaktikk og profesjonsretting ikke skal gjelde for de skolerelevante fagene, jf. vår merknad til § 3 (1), bør dette framgå av § 5.

Med hilsen

Sissel Østberg
rektor

Asulv Frøysnes
høgskoledirektør